

Mirosława MARCINIAK

ROZWÓJ SPOŁECZEŃSTWA INFORMACYJNEGO NA OBSZARACH WIEJSKICH W KONTEKŚCIE WYKORZYSTANIA FUNDUSZY UNIJNYCH

THE DEVELOPMENT OF THE INFORMATION SOCIETY ON RURAL AREAS IN CONTEXT OF UNION FUNDS ABSORPTION

Zakład Analizy Systemowej, Zachodniopomorski Uniwersytet Technologiczny w Szczecinie
ul. Janickiego 31, 71-270 Szczecin

Abstract. in the paper is described the state of the information society on polish rural, based on statistical date from Central Statistical Office and reports of various research. There are presented the results of quantitative analysis indexes of information society such, that: computers volume, volume and connections method with Internet and the level of union funds absorption in projects related with the computers courses for farmers. The results of sociological researches are proofed, that 'digital divide' occurred on rural areas and for its elimination is need more financial and organization efforts in the field of IT education toward to rural area inhabitants, which would be prepared to actively use the possibilities that the information society brings about.

Słowa kluczowe: fundusze unijne, obszary wiejskie, społeczeństwo informacyjne.
Key words: information society, rural areas, union funds.

WSTĘP

Jednym z etapów rozwoju współczesnych społeczeństw, szeroko opisywanym w literaturze, jest społeczeństwo informacyjne, nazywane też społeczeństwem opartym na wiedzy czy społeczeństwem sieciowym. Istotną cechą tego typu społeczeństwa jest oparcie niemal wszystkich dziedzin życia – społecznej, indywidualnej, kulturowej, ekonomicznej i politycznej – na tworzeniu, dyfuzji, integracji i wymianie wiedzy. W Polsce etap ten nie został wciąż osiągnięty, chociaż rozwój w jego kierunku jest dynamiczny. Dostęp do informacji oraz włączenie się w proces jej produkcji i dystrybucji spowodował w społeczeństwie wystąpienie nowych zjawisk i podziałów społecznych. Jednym z nich jest zjawisko wykluczenia informacyjnego (ang. *digital divide*), nazywane również podziałem cyfrowym, które oznacza występowanie istotnych różnic pomiędzy osobami korzystającymi z komputerów i Internetu a tymi, którzy z różnych przyczyn nie mają dostępu do tych technologii (Batorski 2005). W Polsce wykluczeniem cyfrowym zagrożeni są m.in. mieszkańcy wsi i obszarów wiejskich.

Celem niniejszego artykułu jest określenie, jak duże jest to zagrożenie i jakie podjęto działania zapobiegawcze realizowane z pomocą funduszy strukturalnych.

MATERIAŁ I METODY

Materiał badawczy stanowiły: dane internetowej bazy danych (Mapa dotacji UE... 2009), dane statystyczne dotyczące wykorzystania technologii informacyjno-telekomunikacyjnych w gospodarstwach domowych, wyniki badań socjologicznych oraz raporty i sprawozdania z realizacji programów operacyjnych. W pracy wykorzystano: metody eksploracji baz danych, metody statystyki opisowej oraz ogólne metody wnioskowania (indukcji i dedukcji).

WYNIKI I DISKUSJA

W latach 2004–2006 w Polsce kierunki rozwoju społeczeństwa informacyjnego wyznaczała Strategia informatyzacji Rzeczypospolitej Polskiej – ePolska, zatwierdzona przez Radę Ministrów dnia 13 stycznia 2004 r. Głównym celem strategii było stworzenie konkurencyjnej gospodarki opartej na wiedzy oraz poprawa życia mieszkańców poprzez skuteczną informatyzację w zakresie: powszechności dostępu do treści i usług elektronicznych, zapewnienia powszechnego, bezpiecznego i szerokopasmowego dostępu do Internetu, utworzenia szerokiej i wartościowej oferty treści i usług dostępnych elektronicznie oraz stymulowania zdolności do wykorzystania dostępnej oferty elektronicznej, co wymaga zarówno odpowiednich umiejętności posługiwania się komputerem, jak i przełamania bariery psychicznej (ePolska... 2004).

Na rozwój społeczeństwa informacyjnego w Polsce znaczący wpływ miały programy operacyjne zawarte w Narodowym programie rozwoju przyjętym przez Radę Ministrów w styczniu 2003. Rozwój dostępu szerokopasmowego do Internetu był realizowany w ramach Zintegrowanego programu operacyjnego rozwoju regionalnego (ZPORR), działania 1.5: Infrastruktura społeczeństwa informacyjnego. Na to działanie zaplanowano środki z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR) w wysokości 355 666 610 PLN. Drugim źródłem finansowania projektów, dotyczących rozwoju społeczeństwa informacyjnego w Polsce, był Europejski Fundusz Społeczny (EFS) dostępny w ramach Sektorowego programu operacyjnego (SPO) „Wzrost konkurencyjności przedsiębiorstw”, w którym określono działanie 1.5: Rozwój systemu dostępu przedsiębiorstw do informacji i usług publicznych on-line, z alokacją środków wspólnotowych w wysokości 312 904 349 PLN. W tabeli 1 zestawiono wartości podpisanych umów i zrealizowanych płatności w latach 2005–2007 oraz stopień wykorzystania środków wspólnotowych przeznaczonych na realizację tych działań.

Tabela 1. Wykorzystanie funduszy EFRR i EFS w działaniach na rzecz rozwoju społeczeństwa informacyjnego.

Lata	EFRR [PLN]		EFS [PLN]		Stan realizacji [%]	
	Wartość projektów	Kwota płatności	Wartość projektów	Kwota płatności	EFRR	EFS
2004	454 211 877	0	206 292 183	11 858 133	0,00	5,75
2005	331 985 445	14 709 922	364 815 757	70 706 997	4,43	19,38
2006	301 790 839	49 635 034	360 294 521	150 272 219	16,45	41,71
Razem	1 087 988 161	64 344 956	931 402 461	232 837 349	5,91	25,00

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Mapy dotacji UE... (2009).

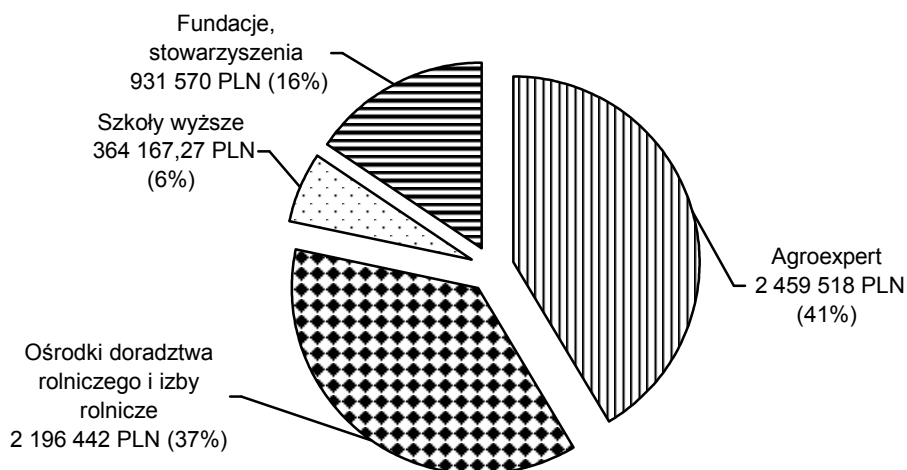
Inwestycje w infrastrukturę społeczeństwa informacyjnego były realizowane przede wszystkim przez urzędy marszałkowskie (34% budżetu całkowitego w ramach działania 1.5 ZPORR) i urzędy miejskie (23%), natomiast gminy wiejskie zrealizowały projekty o wartości stanowiącej zaledwie 4% ogólnego budżetu. W kilku województwach urząd marszałkowski pełnił rolę lidera porozumienia samorządów lokalnych (także gmin wiejskich) i jako taki stał się stroną kontraktu z wojewodą. Nie zmienia to jednak faktu, iż środki na realizację projektów zostały wydane głównie na inwestycje w infrastrukturę zlokalizowaną w miastach wojewódzkich. Liczbę projektów, zakontraktowanych poprzez podpisanie umów liderów projektów z wojewodami, przedstawiono w tab. 2. Należy wspomnieć, że żaden z tych projektów nie był zrealizowany w ramach modelu partnerstwa publiczno-prywatnego, który przeważa w analogicznych inwestycjach w regionach krajów członkowskich Unii Europejskiej (Głomb i in. 2006).

Europejski Fundusz Orientacji i Gwarancji Rolnej współfinansował program „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich” (SPO Rolnictwo). W ramach tego programu zrealizowano również projekty dotyczące informatyzacji – 195 projektów na łączną kwotę 37 892 398 PLN, przy wkładzie środków publicznych 15 571 109 PLN. Szczególnie ważne były projekty szkoleniowe mające na celu wzrost poziomu umiejętności informatycznych rolników. Analiza szczegółowa projektów wykazała, że realizowane były dwa typy szkoleń:

- 1) szkolenie dotyczące wykorzystania komputera w zarządzaniu gospodarstwem rolnym, w tym podstawy obsługi komputera;
- 2) szkolenie dotyczące wykorzystania technik komputerowych do prowadzenia produkcji zwierzęcej w gospodarstwach rolnych o różnej skali produkcji.

W latach 2004–2006 zrealizowano po 17 projektów szkoleniowych każdego typu. Najwięcej szkoleń przeprowadziły: Agroexpert Ośrodek Badań i Doradztwa dla Rolnictwa (16 projektów), wojewódzkie ośrodki doradztwa rolniczego i izby rolnicze (10 projektów na

kwotę), szkoły wyższe (5 projektów) i fundacje i stowarzyszenia (3 projekty). Łącznie wartość projektów szkoleniowych wyniosła 5 951 697,32 PLN, z czego 80% kosztów było refundowanych z funduszu EOFGR. Na rysunku 1 przedstawiono strukturę i wielkość wykorzystania funduszu unijnego na szkolenia komputerowe dla rolników przez poszczególne grupy beneficjentów projektów.

Rys.1. Wykorzystanie środków unijnych na szkolenia komputerowe według grup beneficjentów projektów realizowanych w ramach SPO Rolnictwo

Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy danych Mapy dotacji UE... (2009).

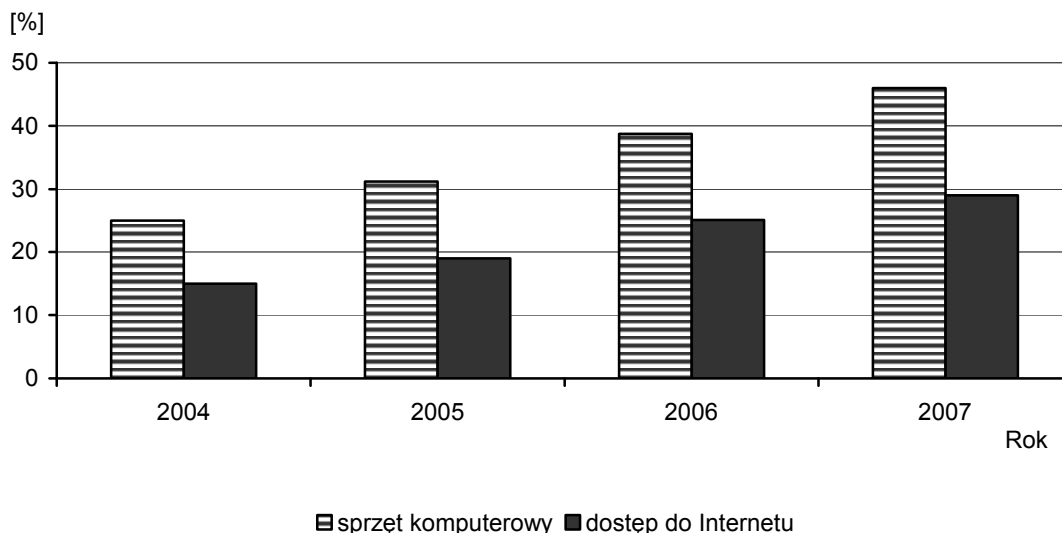
Szkolenia prowadzone były na terenie całego kraju. Analizując projekty pod względem zasięgu terytorialnego szkoleń, stwierdzono znaczne zróżnicowanie. Najlepsze okazały się województwa mazowieckie, lubelskie i podkarpackie, które łącznie skorzystały z projektów szkoleniowych o dofinansowaniu w wysokości 1 808 107 PLN, co stanowi 40% całkowitej kwoty dofinansowania z EOFR. Najsłabsze pod tym względem były: województwo opolskie (0,7%) i województwo warmińsko-mazurskie (0,9%). Szczegółowe zestawienie wartości projektów szkoleniowych z podziałem na typ szkolenia i zakres terytorialny szkolenia przedstawiono w tab. 2.

Poza szkoleniami w 48 projektach, realizowanych w ramach SPO Rolnictwo, sfinansowano zakup sprzętu komputerowego, w tym: Fundacja Programów Pomocy dla Rolnictwa sfinansowała 2 projekty na kwotę 431 362 PLN – wkład unijny 323 521 PLN, Ministerstwo Rolnictwa – 2 projekty na kwotę 244 644 PLN – wkład unijny 183 483 PLN, urzędy marszałkowskie – 12 projektów na kwotę 786 854 PLN – wkład unijny 589 390 PLN. Zakup sprzętu komputerowego włączono także do 30 projektów realizowanych przez rolników, przy czym 18 związanych było z działalnością agroturystyczną.

Tabela 2. Wartość projektów szkoleniowych dla rolników, dotyczących wykorzystania technik komputerowych, według województw [PLN]

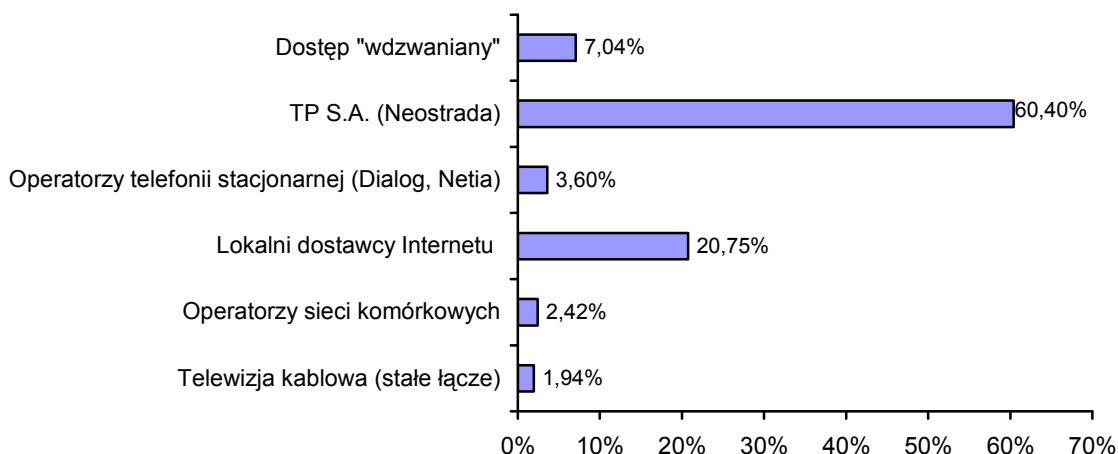
Województwo	Wykorzystanie komputera w zarządzaniu gospodarstwem rolnym		Wykorzystanie technik komputerowych do prowadzenia produkcji zwierzęcej		Razem
	wartość projektów	wkład EOFGR	wartość projektów	wkład EOFGR	wkład EOFGR
Dolnośląskie	128 690,00	102 952,00	125 755,15	100 604,12	203 556,12
Kujawsko-pomorskie	159 770,00	127 816,00	79 968,00	63 974,40	191 790,40
Lubelskie	444 700,00	355 760,00	222 351,00	177 880,80	533 640,80
Lubuskie	61 512,00	49 209,60	31 206,17	24 964,94	74 174,54
Łódzkie	327 100,00	261 680,00	163 838,00	131 070,40	392 750,40
Małopolskie	426 940,00	341 552,00	216 500,00	173 200,00	514 752,00
Mazowieckie	768 044,00	614 435,20	257 189,00	205 751,20	820 186,40
Opolskie	–	–	40 960,00	32 768,00	32 768,00
Podkarpackie	436 900,00	349 520,00	218 450,00	174 760,00	524 280,00
Podlaskie	198 946,00	159 156,80	98 158,88	78 527,10	237 683,90
Pomorskie	109 226,00	87 380,80	54 613,00	43 690,40	131 071,20
Śląskie	196 500,00	157 200,00	111 176,00	88 940,80	246 140,80
Świętokrzyskie	249 658,00	199 726,40	124 829,00	99 863,20	299 589,60
Warmińsko-mazurskie	–	–	51 168,12	40 934,50	40 934,50
Wielkopolskie	276 964,00	221 571,20	138 482,00	110 785,60	332 356,80
Zachodniopomorskie	81 918,00	65 534,40	40 959,00	32 767,20	98 301,60
Razem województwa	3 866 868,00	3 093 494,40	1 975 603,30	1 580 482,66	4 673 977,06

Skuteczność działań w zakresie rozwoju społeczeństwa informacyjnego określają wskaźniki poziomu informatyzacji, takie jak: wyposażenie w sprzęt komputerowy, dostęp do Internetu, umiejętności informatyczne obywateli, dostęp do usług publicznych świadczonych drogą elektroniczną. W Polsce według danych GUS (Wykorzystanie technologii... 2008) w 2007 r. przynajmniej jeden komputer posiadało 6,8 mln gospodarstw domowych, tj. o ponad milion więcej niż przed rokiem, przy czym ich udział we wszystkich gospodarstwach wzrósł z 45% do 54%. Liczba gospodarstw domowych posiadających dostęp do Internetu w miejscu zamieszkania przekroczyła 5 mln (41%), z czego w 4,8 mln gospodarstw (38%) rzeczywiście korzystało z tej sieci, a w pozostałych domownicy wiedzieli, że mogą łączyć się z Internetem (głównie za pomocą telefonu komórkowego), lecz niewielu korzystało z tej możliwości. Szybko przybyło gospodarstw korzystających z połączeń szerokopasmowych – w 2007 r. było ich 3,7 mln (30%). Od 2006 r. liczba tych gospodarstw zwiększyła się o prawie milion (8%) i rośnie szybciej niż przybywa gospodarstw z dostępem do Internetu (wzrost o 5%), co oznacza, że praktycznie wszystkie nowe łącza internetowe są już szerokopasmowe i że ten rodzaj łącza stopniowo wypiera łącza wąskopasmowe (Wykorzystanie technologii... 2008). Na rysunku 2 przedstawiono podstawowe wskaźniki informatyzacji wiejskich gospodarstw domowych z lat 2004–2007, a na rys. 3 – sposoby dostępu do Internetu.

Rys. 2. Odsetek wiejskich gospodarstw domowych wyposażonych w sprzęt komputerowy oraz dostęp do Internetu w latach 2004 – 2007

Źródło: opracowanie własne na podstawie Wykorzystanie technologii...(2007, 2008).

Rys. 3. Rodzaje i dostawcy usług „dostępowych” do Internetu na obszarach wiejskich

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Diagnoza społeczna... (2007).

Inny obraz stanu rozwoju społeczeństwa informacyjnego na obszarach wiejskich przedstawiają wyniki badań przeprowadzonych przez firmę Research International Pentor, dotyczące oceny instrumentów wsparcia rolnictwa i obszarów wiejskich. W badanej grupie rolników (600 osób) aż 53% stwierdziło, iż nie posiada dostępu do komputera. W grupie osób mających dostęp do komputera dominowali rolnicy ze średnich gospodarstw – o areale 3–5 ha (58%), w klasie gospodarstw do 3 ha użytkowników komputerów było mniej o około 15%, a w największych gospodarstwach (powyżej 10 ha) – o 5% mniej. Młodzi rolnicy (w wieku od 18 do 40 lat) stanowili 56% wszystkich użytkowników komputera, przy czym z Internetu korzystało 41%, a z poczty elektronicznej – tylko 28%. Wśród badanych mieszkańców wsi (407 osób) dostęp do komputera miało 46%, ale z Internetu korzystało

tylko 29%, a z poczty elektronicznej – 21%. Zainteresowanie możliwością składania wniosków o dopłaty bezpośrednio za pomocą Internetu wykazało zaledwie 30% rolników i tylko 19% mieszkańców wsi.

Na pytanie, gdzie powinny znajdować się informacje o pomocy unijnej, ponad połowa respondentów odpowiadała, że w urzędach gminnych lub miejskich (rolnicy – 61%, mieszkańcy wsi – 54%) lub u sołtysa (rolnicy – 49%, mieszkańcy wsi – 45%).

Na ośrodki doradztwa rolniczego wskazało zaledwie 17% rolników i 12% mieszkańców wsi. Natomiast na pozyskiwanie wiedzy na temat wspólnej polityki rolnej i unijnych programów pomocowych dla wsi za pomocą Internetu wskazało zaledwie 10% respondentów. Jednak prawie 90% badanych wyraziło chęć korzystania z portalu internetowego przeznaczonego do upowszechniania wiedzy na temat rozwoju obszarów wiejskich, które planuje uruchomić Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi. Stanowi to niewątpliwie pozytywny impuls do zintensyfikowania działań w zakresie informatyzacji wsi.

WNIOSKI

Optymistyczne dane statystyczne nie są potwierdzone wynikami badań społecznych, które świadczą o wyraźnym zapóźnieniu cywilizacyjnym wsi. W związku z tym istnieje konieczność zwiększenia nakładów na rozwój społeczeństwa informacyjnego na obszarach wiejskich, głównie w zakresie edukacji informatycznej. Zaufanie, jakim darzą mieszkańcy gmin wiejskich lokalne ośrodki władzy, mogłoby być z powodzeniem wykorzystane do promowania idei społeczeństwa informacyjnego. Natomiast urzędy gminne, poprzez świadczenie usług drogą elektroniczną, mogą znacznie przyczynić się do wzrostu poziomu edukacji informatycznej mieszkańców wsi.

PIŚMIENNICTWO

- Batorski D.** 2005. Korzystanie z nowych technologii: uwarunkowania, sposoby i konsekwencje [w: *Diagnoza społeczna 2005*. Red. J. Czapiński, T. Panek, Warunki i jakość życia Polaków] Warszawa, Vizja Press&IT, 269–297.
- Diagnoza społeczna 2007.** Red. J. Czapiński, T. Panek, Warunki i jakość życia Polaków. Warszawa, Rada Monitoringu Społecznego.
- ePolska 2004. Strategia informatyzacji Rzeczypospolitej Polskiej na lata 2004–2006.** 2004. Warszawa, Ministerstwo Nauki i Informatyzacji.
- Głomb K., Musiejewski W.** 2006. Stan wdrażania polityki strukturalnej w zakresie budowy infrastruktury społeczeństwa informacyjnego w województwach w latach 2004–2006 (działanie 1.5 ZPORR), Warszawa, SMWI..
- Mapa dotacji UE za 2008 rok**, <http://www.mapa.funduszeuropejskie.gov.pl>, dostęp z dnia 15 kwietnia 2009 r.
- Polska wieś i rolnictwo 2007. Raport z badań.** Research International Pentor, Warszawa, http://bip.minrol.gov.pl/FileRepozytory/FileRepozytoryShowImage.aspx?item_id=28411, dostęp z dnia 20 maja 2009 r.

Raport końcowy z realizacji Strategii informatyzacji ePolska na lata 2004–2006. 2007.

Warszawa, Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji.

Wykorzystanie technologii informacyjno-telekomunikacyjnych w gospodarstwach domowych w 2006 r. 2007. Cz.1, 2. Warszawa, GUS.

Wykorzystanie technologii informacyjno-telekomunikacyjnych w gospodarstwach domowych w 2007 r. 2008. Warszawa, GUS.